

पुष्प - ७ : कीर्तन

कीर्तनीं जोडे चित्तशुद्धि...

१. भागवतधर्माचे विवरण करणाऱ्या श्रीमद्भागवत पुराणात महिमा आलेल्या नवविध भक्तीमधील कीर्तन ही दुसरी भक्ती होय. 'कीर्तीगान' या शब्दापासून 'कीर्तन' ही संज्ञा साकारते. प्रेमाखेरीज कोणी कोणाच्या कीर्तीचा महिमा गात नसतो.
२. भगवंताची अथवा भगवंताच्या आपल्याला प्रिय असणाऱ्या रूपाची, नामाची अथवा गुणाची कीर्ती मोठ्या प्रेमाने गायन करणे म्हणजेच कीर्तन.
३. नामदेवरायांनी कीर्तनाला ज्ञानप्रसाराचे व्यासपीठ बनविले. पंढरीला चंद्रभागेच्या वाळवंटात साकारणारे नामदेवरायांचे कीर्तन म्हणजे ज्ञानाच्या लोकशाहीकरणाचे आद्य खुले विद्यापीठच जणू.
४. प्रेमाने केलेल्या भगवंताच्या नामाच्या, रूपाच्या अथवा गुणाच्या संकीर्तनाद्वारे अंतःकरण शुद्ध बनते. नव्हे, कीर्तनाचा तोच परिणाम अपेक्षित आहे भागवत धर्माला आणि आमच्या संतांना.
५. नामसंकीर्तनाने पाप अथवा दुष्कृत्ये करण्याची बुद्धीच नाहीशी होते, हा कीर्तनाचा सर्वांत मोठा व महत्त्वाचा परिणाम होय. पापबुद्धीच एकदा का नाहीशी झाली की कोणाच्याही हातून पापे होणारच नाहीत. पाप घडलेच नाही कोणाहीकडून तर पापाचे क्षालन करण्यासाठी प्रायश्चित्त घेण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही.

संतबोल :

- नाचूं कीर्तनाचे रंगीं। ज्ञानदीप लावूं जर्गीं।। (श्रीनामदेवराय)
- तरी कीर्तनाचेनि नडनाचें। नाशिले व्यवसाय प्रायश्चित्तांचे जे नामचि नाहीं पापाचें। ऐसें केलें।। (ज्ञा. ९.१९७)

मंजिरी - ७

१. नामसंकीर्तनाद्वारे आपले चित्त शुद्ध, निर्मळ होणे अपेक्षित आहे. कीर्तनामुळे शुद्ध झालेल्या अंतःकरणातच भगवंत विराजमान होतात, असा तुकोबारायांचा अनुभवसिद्ध सांगावा आहे.
२. आपल्या रोजच्या व्यवहारात जात, वर्ण, धर्म, भाषा, प्रांत यांसारख्या बाबींवरून निर्माण होणारे अथवा केले जाणारे भेद हे अशुद्ध मनाचे लक्षण व परिणाम होत. कीर्तनाद्वारे मन पवित्र बनले की सर्व प्रकारचे भेद व त्यांतून निर्माण होणारी भांडणे, द्वैते लयाला जातात.
३. मुखाने नामसंकीर्तन करत असताना आपले चित्तही निर्मळ होते आहे अथवा नाही हे दक्षपणे बघणे अतिशय महत्त्वाचे व आवश्यक आहे.
४. म्हणूनच, कीर्तन ही अतिशय जबाबदारीने करावयाची भगवंताची सेवा होय.

संतबोल :

- तुका म्हणे चित्त करावें निर्मळ। येऊनि गोपाळ राहे तेथें॥ (श्रीतुकोबाराय)
- द्वंद्व द्वैत भेद नुरेचि ठाव। कीर्तनीं तिष्ठे उभाचि देव॥ (श्रीनाथराय)
- हरीकीर्तनें चित्त शुद्ध। जाय भेद निरसुनी॥ (श्रीनाथराय)
- करितां कीर्तन श्रवण। अंतर्मळाचें होत क्षालन॥ (श्रीनाथराय)